

Utjecaj nepovoljnih iskustava iz primarne obitelji na partnerske odnose u odrasloj dobi

Sakač, Ela

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:774260>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-09**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA**

Ela Sakač

**UTJECAJ NEPOVOLJNIH ISKUSTVA IZ PRIMARNE
OBITELJI NA PARTNERSKE ODNOSE U ODRASLOJ
DOBI**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2022.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA**

Ela Sakač

**UTJECAJ NEPOVOLJNIH ISKUSTVA IZ PRIMARNE
OBITELJI NA PARTNERSKE ODNOSE U ODRASLOJ
DOBI**

ZAVRŠNI RAD

Prof. dr.sc. Slavica Blažeka Kokorić

Zagreb, 2022.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Nepovoljni životni događaji	3
3. Utjecaj iskustva zlostavljanja u djetinjstvu na razvoj partnerskih odnosa u odrasloj dobi	4
3.1. Tjelesno zlostavljanje u djetinjstvu i njegov utjecaj na partnerske odnose u odrasloj dobi.....	4
3.2. Seksualno zlostavljanje u djetinjstvu i njegov utjecaj na partnerske odnose u odrasloj dobi	6
3.3. Emocionalno zlostavljanje u djetinjstvu i njegov utjecaj na partnerske odnose u odrasloj dobi	9
4. Utjecaj iskustva zanemarivanja u djetinjstvu na razvoj partnerskih odnosa u odrasloj dobi	10
5. Izloženost različitim nepovoljnim okolnostima u primarnoj obitelji - utjecaj na partnerske odnose u odrasloj dobi	12
5.1. Utjecaj razvoda braka roditelja na kasnije partnerske odnose djeteta	12
5.2. Utjecaj alkoholizma roditelja na partnerske odnose djeteta u odrasloj dobi	14
5.4. Učinak djetetove nazočnosti roditeljskim svađama i međusobnom nasilju na partnerske odnose djeteta u odrasloj dobi	17
5.5. Utjecaj iskustva boravka roditelja u zatvoru na kasnije partnerske odnose djeteta.....	19
6. Kako unaprijediti vlastiti partnerski odnos?.....	21
6.1. Savjetovanje i terapija za parove kao mogućnost unapređenja partnerskog odnosa	22
6.2. Dostupnost različitih oblika pomoći partnerima na području Hrvatske	26
7. Zaključak	28
8. Literatura	30

Utjecaj nepovoljnih iskustva iz primarne obitelji na partnerske odnose u odrasloj dobi

Zdrava i poticajna obitelj pruža pomoć i potporu djetetu te dovodi do pozitivnih razvojnih ishoda. S druge strane, velik broj djece živi u rizičnoj obitelji u kojoj doživljavaju različite nepovoljne životne događaje.

Najčešće istraživani nepovoljni životni događaji uključuju tjelesno, seksualno i emocionalno zlostavljanje, zanemarivanje te izloženost različitim nepovoljnim životnim okolnostima. Navedeni događaji često se javljaju istodobno, što predstavlja povećani rizik. Iskustvo ovakvih događaja dovodi do dugoročnih negativnih posljedica na partnerske odnose djeteta u odrasloj dobi. Mnoga istraživanja kao obrazloženje takvog utjecaja navode teoriju privrženosti prema kojoj stil privrženosti razvijen u odnosu s primarnim skrbnikom utječe na stil privrženosti koji se razvija u odnosu s partnerom. Dijete procesom socijalnog učenja usvaja obrasce ponašanja svojih roditelja, načine rješavanja sukoba, međusobnog ophođenja te takve obrasce koristi u vlastitom partnerskom odnosu. Utjecaj nepovoljnih životnih događaja na samopoštovanje djeteta, izražavanje emocija, prepoznavanje emocija drugih, komunikaciju, intimnost, povjerenje u druge, emocionalnu regulaciju, dovodi do raznih poteškoća u partnerskom odnosu u odrasloj dobi.

Kako bi se prekinuo međugeneracijski prijenos loših obrazaca partnerskog i roditeljskog funkcioniranja i unaprijedila kvaliteta vlastitog partnerskog odnosa, važna je dostupnost usluga savjetovanja, bračne terapije, terapije za parove, medijacije. Također, važno je osvijestiti utjecaj primarne obitelji te odbaciti osobnu odgovornost za negativna iskustva iz djetinjstva.

Ključne riječi: nepovoljni životni događaji u djetinjstvu, primarna obitelj, partnerski odnos, odrasla dob

The impact of adverse childhood experiences in family of origin on romantic relationships in adulthood

A healthy and stimulating family provides help and support to the child and leads to positive development outcomes. On the other hand, a large number of children live in high-risk families and experience different adverse events.

A healthy and stimulating family provides help and support to the child and leads to positive development outcomes. On the other hand, a large number of children live in high-risk families and experience different adverse events.

The most frequently researched adverse life events include physical, sexual and emotional abuse, neglect, and exposure to various adverse life circumstances. These events often occur at the same time, which poses an increased risk. The experience of such events leads to long-term negative consequences on the romantic relationships of the child in adulthood. Many studies cite the theory of attachment as the rationale for such an impact, according to which the attachment style developed in relation to the primary caregiver influences the attachment style that develops in relation to the romantic partner. In the process of social learning, the child adopts their parents' behavior patterns, the ways of resolving conflicts, and interpersonal behavior, and uses such patterns in their own romantic relationship. The impact of adverse life events on a child's self-esteem, expression of emotions, recognition of the emotions of others, communication, intimacy, trust in others, and emotional regulation leads to various difficulties in romantic relationships in adulthood.

In order to break the intergenerational transmission of bad patterns of partner and parental functioning and to improve the quality of one's own romantic relationships, the availability of counselling services, marital therapy, couples' therapy, and mediation plays an important role. It is also important to be aware of the influence of the primary family and to dismiss personal responsibility for negative childhood experiences.

Key words: adverse childhood experiences, family of origin, romantic relationship, adults

Izjava o izvornosti

Ja, Ela Sakač pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Ela Sakač

Datum: 8.7.2022.

1. Uvod

Djetinjstvo je vrlo važno razdoblje u životu svake osobe. Kao takvo za mnoge ono predstavlja razdoblje bezbrižnosti, sreće i slobode. Navedeno pokazuju i rezultati istraživanja Babić (2014.) u kojem se od studenata tražilo da definiraju pojam „dijete“ i „djetinjstvo“. Iskazi studenata ukazuju na to da se dijete najčešće percipira kao vrlo osjetljivo i ranjivo biće, osoba/individua u razvoju. Na pitanje što je djetinjstvo, jedan od najčešćih odgovora jest da je djetinjstvo najljepše životno doba (Babić, 2014.). Iako je tendencija viđenja djetinjstva kao razdoblja ljubavi, sreće i bezbrižnosti vrlo česta, u ovom će radu biti prikazana tamna strana tog važnog životnog razdoblja i njezin učinak na kasnije partnerske odnose.

Primarna zajednica djeteta jest njegova obitelj koja predstavlja prirodni socijalni sustav koji ima svoju strukturu, funkcije, pravila, uloge, načine komuniciranja, načine suočavanja s problemima i njihovim rješavanjem (Štalekar, 2010.: 243). Obitelj je bitan faktor primarne socijalizacije i uopće psihičkog razvoja djeteta (Petz, 1992., prema Janković, 2008.: 18). Sukladno navedenom, svaka obitelj predstavlja jedinstvenu cjelinu te ostavlja specifičan učinak na svoje članove, ponajprije djecu te proizvodi kratkoročne i dugoročne posljedice na njihov daljnji razvoj. Obitelj prolazi kroz nekoliko faza životnog ciklusa obitelji, a svaka faza nosi specifične zadaće i funkcije obitelji (McGoldrick i Carter, 1982., prema Štalekar, 2010.). Uspješnost pojedine faze ovisi o rizičnim i zaštitnim čimbenicima obitelji. U razdoblju djetinjstva obitelj ima mnogo funkcija, a ključnu ulogu imaju roditelji/skrbnici te njihovo reagiranje na potrebe djeteta. Shodno tome, najbolji razvojni ishodi djeteta ostvaruju se stabilnom brigom i prisutnošću roditelja ili jednog stalnog skrbnika tijekom djetetova razvoja, adolescencije pa sve do postizanja samostalnosti. Osim spomenute prisutnosti, roditelj ili drugi skrbnik mora s djetetom stvoriti čvrstu vezu, pružiti mu potporu i potrebnu pažnju. Takva razvojna okolina može se smatrati zdravom i poticajnom obitelji koja je povezana i sa širom okolinom (školom, širom zajednicom, radnim mjestom...) (Čudina Obradović i Obradović, 2006.).

O povezanosti i međusobnoj interakciji različitih sustava unutar i izvan obitelji govori Bronfenbrennerova teorija ekoloških sustava koja naglašava da je djetetov razvoj rezultat međudjelovanja djetetovih osobina i okoline u kojoj dijete raste (Bronfenbrenner i Ceci, 1994., prema Brajša-Žganec, 2003.). Čudina Obradović i Obradović navode da se obilježja zdrave i poticajne obitelji u ranom djetinjstvu odnose prije svega na zadovoljavanje djetetove potrebe za emocionalnom sigurnošću koja je preduvjet djetetova zdravog razvoja, mentalnog i tjelesnog zdravlja (Čudina Obradović i Obradović, 2006.).

S druge strane, poznato je da nažalost i danas velik broj djece nema priliku odrastati u zdravoj i poticajnoj obitelji, već odrasta u obitelji koja je rizična. Rizičnom obitelji smatra se ona koja međusobnim odnosima članova i odnosom prema djeci proizvodi emocionalno ozračje koje će nepovoljno utjecati na razvoj djece, njihovo fiziološko funkcioniranje, tjelesni i emocionalno razvoj (Čudina Obradović i Obradović, 2006.: 296). Odnosi između roditelja i djece u takvim obiteljima su hladni, zapuštajući i zanemarujući, a mogu biti prisutne i razne druge nepovoljne obiteljske prilike, kao što su stalni sukobi ili nasilje među roditeljima, manipulacija djecom, manjak roditeljske brige i nadzora i slično (Čudina Obradović i Obradović, 2006.). Rizična obitelj ne samo da ima nepovoljan učinak na razvoj djeteta u djetinjstvu, već može utjecati i na kasniji razvoj djeteta te potencijalno proizvesti poteškoće u raznim životnim područjima u odrasloj dobi. Poznato je da su emocije jedan od najvažnijih čimbenika koje utječu na funkcioniranje pojedinca te imaju glavnu ulogu u njihovu interpersonalnom životu (Brajša-Žganec, 2003.). Uskraćivanje emocionalne brige roditelja za djecu te odrastanje u nepovoljnom emocionalnom obiteljskom okruženju u djetinjstvu može dovesti do poteškoća u održavanju svih drugih interpersonalnih odnosa u kojima je važno razumijevanje vlastitih osjećaja, prepoznavanje osjećaja drugih te prepoznavanje međudjelovanja emocija na ponašanje.

Obiteljska sredina ima velik učinak na dijete i njegov razvoj. Kao što je već spomenuto, taj učinak može biti i vrlo štetan za djetetov daljnji razvoj te je zato potrebno sagledati različite nepovoljne životne događaje iz djetinjstva i njihov potencijalno negativan učinak na različite aspekte funkcioniranja osobe u odrasloj dobi, a posebice na razvoj partnerskih odnosa.

2. Nepovoljni životni događaji

Nepovoljni životni događaji mogu se definirati na različite načine: kao traumatična rana životna iskustva koja imaju snažan utjecaj na zdravlje u kasnijem životu (Waite i Ryan, 2020.), kao negativna iskustva koja se događaju tijekom djetinjstva (Ports i Guinn, 2020.), potencijalno traumatični događaji koji mogu imati dugotrajne učinke na zdravlje i blagostanje pojedinca (Boullier i Blair, 2018.), štetni, traumatski događaji kojima su bile izložene osobe tijekom prvih 18 godina života, a koje su najčešće bile zlostavljane ili su u obitelji bile prisutne različite disfunkcije članova obitelji i kućanstva (Šimčić i sur., 2019.: 185).

Negativna iskustva u djetinjstvu mogu se podijeliti u tri kategorije: (1) zanemarivanje, (2) zlostavljanje te (3) izloženost različitim nepovoljnim okolnostima u obitelji. Uzimajući u obzir navedene kategorije, negativna životna iskustva uključuju: (1) seksualno, fizičko i emocionalno zlostavljanje, (2) različite vrste zanemarivanja, (3) razvod ili razdvojenost roditelja, (4) djetetovu nazočnost roditeljskim svađama i međusobnom nasilju, (5) ovisnost člana obitelji o drogi ili alkoholu, (6) boravak člana obitelji u zatvoru (Schiraldi, 2021.). Navedeno ukazuje na velik broj potencijalnih negativnih životnih iskustava koja mogu imati dalekosežne posljedice na psihički, kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj pojedinca.

Objašnjenje za brojne probleme leži u razumijevanju najranijih iskustava u okviru primarne obitelji te je zato važno razumjeti nepovoljne životne događaje, njihov učinak na razvoj djeteta kao i potencijalne dugoročne posljedice takvih događaja. Istraživanja nepovoljnih životnih događaja pokazuju, između ostaloga, da nepovoljni životni događaji utječu i na izgradnju odnosa s drugima, točnije partnerske odnose i njihovu kvalitetu. Postoje brojni korelati i odrednice bračne kvalitete koji uključuju: (1) osobine bračnog partnera, (2) karakteristike braka, (3) bračne procese i (4) bračno okruženje (Čudina Obradović i Obradović, 2006.). Govoreći o nepovoljnim životnim događajima, njihov učinak na partnerski odnos ponajprije se može razumjeti promatrajući uže bračno okruženje koje uključuje: (1) strukturu obitelji djetinjstva, (2) bračne odnose među

roditeljima partnera, (3) emocionalne odnose između bračnih partnera i njihovih roditelja u djetinjstvu.

S ciljem što boljeg razumijevanja mogućih dugoročnih posljedica nepovoljnih životnih događaja na partnerske odnose u odrasloj dobi, u radu će nadalje biti prikazani nepovoljni životni događaji podijeljeni u tri kategorije: (1) zlostavljanje, (2) zanemarivanje te (3) izloženost različitim nepovoljnim okolnostima u primarnoj obitelji, a onda i njihov potencijalni dugoročni učinak na kvalitetu partnerskih odnosa u odrasloj dobi.

3. Utjecaj iskustva zlostavljanja u djetinjstvu na razvoj partnerskih odnosa u odrasloj dobi

Ono što je zajedničko svim oblicima zlostavljanja, a može direktno utjecati na kvalitetu partnerskog odnosa, jest „obiteljska tajna“, odnosno teret s kojim se zlostavljana djeca moraju nositi, a koji može uskratiti mogućnost dobivanja različitih oblika pomoći (Forward, 2021.). Zlostavljana djeca zbog, primjerice, osjećaja srama, nelagode, krivnje ili sličnoga, ne govore o proživljenim negativnim životnim iskustvima, što može dovesti do toga da ne traže pomoć, ali da isto tako svoja proživljena iskustva ne dijele s partnerom u odrasloj dobi. S druge strane, za kvalitetan partnerski odnos važna je iskrenost među partnerima što zbog spomenutog tereta može biti narušeno. Preživjele žrtve zlostavljanja mogu naići na poteškoće u stvaranju temeljnog povjerenja, samostalnosti, uspostavljanju jasnih granica u interpersonalnim odnosima. Pri tome žene koje su doživjele iskustvo zlostavljanja u djetinjstvu češće u odrasloj dobi doživljavaju ponovnu viktimizaciju u partnerskom odnosu, a muškarci češće postaju zlostavljači (Ajduković, 2001.).

3.1. Tjelesno zlostavljanje u djetinjstvu i njegov utjecaj na partnerske odnose u odrasloj dobi

Tjelesno zlostavljanje može se definirati kao namjerno nanošenje ozljeda djetetu od strane roditelja ili odraslih osoba kao i nesprječavanje nanošenja tjelesnih ozljeda

djetetu nakon saznanja da one postoje (Buljan-Flander i Ćosić, 2003.). Zlostavljana djeca, zbog nerazmjera moći između sebe i roditelja, izbjegavaju pripisivati krivnju roditeljima za njihovo nasilno ponašanje. Umjesto toga često okrivljuju sebe za roditeljsko nasilno ponašanje te razvijaju uvjerenje da ih se tuče jer su ona loša (Forward, 2021.). U odrasloj dobi, kao posljedica zlostavljanja i usvojenog unutaršnjeg radnog modela koji uključuje negativnu sliku o sebi, osobe s iskustvom zlostavljanja mogu imati teškoće u razvijanju povjerenja u ljubavnim vezama te im može biti teško vjerovati da bi nekome istinski moglo biti stalo do njih. Pokazano je da postoji povezanost između izloženosti fizičkom zlostavljanju i razvoju izbjegavajućeg stila privrženosti u partnerskom odnosu (Unger i Luca, 2014.). Osobe koje su razvile izbjegavajući stil privrženosti često koriste emocionalno distanciranje, izbjegavanje kontakta s partnerom, nisu spremne izraziti svoje potrebe ako ih partner sam ne prepozna. Ako partner ne prepozna njihove potrebe, one reagiraju sve većim povlačenjem uz percipiranje partnera kao nebrižnog i onog čija je ljubav upitna (Notarius i sur., 1997., prema Blažeka Kokorić, 2006.). Posljedica izbjegavajućeg stila privrženosti manifestira se često kroz opadanje kvalitete komunikacije koja je važan dio svakog partnerskog odnosa. Bez adekvatne komunikacije, a time i bez razumijevanja partnera, teško se može ostvariti intimnost, može doći do nesporazuma koji se pak mogu preliti u manje, a potom u sve veće sukobe (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Također, intimnost je važna sastavnica prave ljubavi, uz strast i odanost/privrženost (Stenberg, 1988., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.). Tjelesno zlostavljanje u djetinjstvu može negativno utjecati na razvoj socijalnih vještina, može dovesti do odabira nekompatibilnog partnera, povećati sram i nepovjerenje (Larsen i sur., 2011.), dovesti do poteškoća vjerovanja drugima, niskog samopouzdanja, ljutnje i problema u interpersonalnim odnosima (Crosson-Tower, 2005., prema Unger i Luca, 2014.).

Nadalje, iskustvo tjelesnog zlostavljanja u djetinjstvu može se manifestirati kroz pojavu kriminalnog i nasilnog ponašanja prema vršnjacima, djeci, osobama koje nisu članovi obitelji, romantičnim partnerima, bračnim partnerima (Malinosky-Rummell i Hansen, 1993.).

Podaci ukazuju na to da odrasle osobe koje su bile izložene tjelesnom zlostavljanju imaju veću vjerojatnost kasnije biti počinitelj, ali i žrtva nasilja u vezi (Rapoza i Baker, 2008., Wolfe i sur., 2003., svi prema Barnett i sur., 2010.). Ponajprije su muškarci s iskustvom fizičkog zlostavljanju skloni psihički zlostavljati svoju partnericu (Sesar i Dodaj, 2014.) te fizički zlostavljati svoju bračnu partnericu (McKinney i sur., 2009., Weston i sur., 2007.; svi prema Barnett i sur., 2010.), a najčešće je prisutan isti način fizičkog zlostavljanja kojem su bili izloženi u djetinjstvu (Malinosky-Rummell i Hansen, 1993.). S druge strane, žene koje izvještavaju o tjelesnom zlostavljanju u djetinjstvu od strane oca imaju pet puta veću vjerojatnost da će biti izložene ozbiljnom partnerskom nasilju u odrasloj dobi (Sesar i Dodaj, 2014.). Spomenuta eskalacija nasilja može se objasniti nerazriješenim bijesom koji osoba osjeća, ali i učenjem po modelu, odnosno usvajanjem pogrešnih obrazaca odnošenja prema osobama koje volimo, s kojima smo u bliskom odnosu.

Nasilje može utjecati i na smanjenje kvalitete partnerskih odnosa, a kao najčešće psihičke posljedice partnerskog zlostavljanja navode se pasivna ovisnost o partneru, sklonost samoubojstvu, alkoholizam, drogiranje, a koje ujedno mogu predstavljati i sam uzrok zlostavljanja (Čudina Obradović i Obradović, 2006.). Navedeno se može povezati s iskustvom tjelesnog zlostavljanja u djetinjstvu i nasilja prema partneru, odnosno važno je holistički pristupiti partnerima s retrospektivnim uvidom u njihova najranija iskustva, a s ciljem objašnjenja trenutnog ponašanja.

3.2. Seksualno zlostavljanje u djetinjstvu i njegov utjecaj na partnerske odnose u odrasloj dobi

Seksualno se zlostavljanje djeteta može definirati kao uključivanje zavisnog, razvojno nezrelog djeteta ili adolescenta u spolne aktivnosti, koje ono ne može razumjeti i na koje ne može dati zreli pristanak (Svedin, 2001., prema Sesar, 2009.). S obzirom na to da iskustvo seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu može predstavljati prvi oblik veze s muškarcem/ženom, razvijeni odnos i njegova obilježja mogu utjecati na djetetovu percepciju intimnih odnosa.

Forward navodi da žrtve seksualnog zlostavljanja često opsesiju poistovjećuju s ljubavi te se to može negativno reflektirati na njihova kasnija očekivanja o ljubavi (Forward, 2021.). U skladu s time, postavlja se pitanje koliko su žrtve seksualnog zlostavljanja usmjerene na traženje zdravih veza, karakteriziranih privrženošću i poštovanjem s obzirom na iskustvo seksualnog zlostavljanja.

Također, seksualno zlostavljanje može dovesti do snažne povezanosti između djeteta žrtve i roditelja zlostavljača te ta povezanost može negativno utjecati na buduće partnerske odnose. Navedeno se može potkrijepiti ispoviješću jedne žrtve: „Majka mi je govorila da sam cijeli njezin život i da mi na taj poseban način pokazuje svoju ljubav... sada kad pokušavam biti blizak sa ženama, imam osjećaj da ju varam“ (Forward, 2021.: 187). Osim takvih misli koje onemogućuju intimnost s partnerom, žrtve seksualnog zlostavljanja često tijekom spolnog odnosa doživljavaju bljeskove sjećanja na traumu, često vide ili čuju napadača tijekom spolnog odnosa s partnerom (Loeb i sur., 2002., prema Chauncey, 1994., Forward, 2021.). Iskustvo seksualnog zlostavljanja može dovesti do straha prema seksualnom odnosu u odrasloj dobi, no neke žrtve postaju preokupirane seksualnim odnosom ili se ponašaju ambivalentno, odnosno u isto vrijeme izbjegavaju i preokupirane su spolnim odnosima (Sesar, 2009.). Prema teoriji socijalne razmjene, ljubav i seksualnost važan su dio partnerskog odnosa te se mogu razmjenjivati kao nagrada partneru za poželjno ponašanje (Čudina Obradović i Obradović, 2006.). Utvrđena je visoka povezanost između snage ljubavi i seksualnih odnosa (za veliku ljubav nagrada je seksualno predavanje, za veliko seksualno predavanje nagrada je ljubav) (Reting i Bubolz, 1982., prema Čudina Obradović i Obradović, 2006.) Dakle, može se zaključiti da je seksualnost dio partnerskog odnosa koji utječe na zadovoljstvo partnera i kvalitetu odnosa. S druge strane, ulazak u seksualne odnose unatoč strahu od ponovnog proživljavanja traumatskog događaja može se promatrati kao posljedica nerazvijene sposobnosti postavljanja granica u odnosu s drugima.

U situacijama kada dijete tijekom odrastanja doživljava da odrasla osoba poštuje njegovu želju da nešto čini/ne čini, dijete otkriva i razvija svoju sposobnost postavljanja granica u odnosu s drugima te ih usklađuje sa svojim željama i potrebama (Davis, 1991., prema Hughes, 1994.). Djeca koja su seksualno zlostavljana mogu imati poteškoće u

postavljanju granica u odnosu s drugima jer seksualni zlostavljač ne uzima u obzir djetetove potrebe i njegovo protivljenje takvom činu.

Dosadašnja istraživanja pokazuju da su djevojčice pod većim rizikom da budu seksualno zlostavljane u odnosu na dječake (Tang, 2002., Tyler i Cauce, 2002., Dunne i sur., 2003., svi prema Sesar, 2009.). Žene koje su bile seksualno zlostavljane u djetinjstvu u odnosu na žene koje nisu imale iskustvo seksualnog zlostavljanja, češće mijenjaju partnere, manja je vjerojatnost da će ostati u dugotrajnoj vezi, češće ostaju u izvanbračnim odnosima, odnosno rjeđe zasnivaju brak (Chauncey, 1994.). Utvrđena je povezanost između iskustva seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu i rane trudnoće te ranijeg ulaska u romantične veze (Mullen i sur., 1994.). Raniji ulazak u partnerski odnos može se objasniti potrebom osobe za osjećajem stabilnosti, privrženosti te potrebom za odvajanjem od primarne obitelji u kojoj često nije izložena samo seksualnom, nego i drugim vrstama zlostavljanja. Također, žene s iskustvom seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu često smatraju da ne mogu vjerovati svojim partnerima. Takvo očekivanje dovodi do rjeđeg izražavanja svojih potreba, misli, osjećaja. Također, osoba može biti manje privržena partneru zbog sumnje u mogućnost ostvarivanja iskrenog odnosa (Larson i sur., 2005.). Navedeno predstavlja samoispunjavajuće proročanstvo, odnosno odrasla osoba, žrtva seksualnog zlostavljanja, počinje se ponašati u skladu sa svojim očekivanjima, a takva ponašanja u konačnici potvrđuju prvotna očekivanja; osoba ne iskazuje svoje potrebe i osjećaje partneru što umanjuje iskrenost i povjerenje u partnerskom odnosu. Iskustvo seksualnog zlostavljanja povezano je i s negativnim emocijama i stavovima o braku te s percepcijom manje razine spremnosti za sklapanje braka (Larson i sur., 2005.), a veliki postotak žena koje su iskusile seksualno zlostavljanje nikad ne sklopi brak (Finkelhor i sur., 1986., prema Hughes, 1994.). To se može objasniti teorijom uloga (Janković, 1995.). Primjerice, uz ulogu žene veže se iskazivanje intimnosti, privrženost, samootkrivanje (Larson i sur., 2005.). Suprotno tome žene s iskustvom seksualnog zlostavljanja mogu imati poteškoće sa samootkrivanjem i izražavanjem emocija što može generirati osjećaj ranjivosti i tjeskobe jer ne mogu ispuniti očekivanja vezana za ulogu žene/partnerice. Uz iskustvo seksualnog zlostavljanja često je prisutno i fizičko zlostavljanje, konzumacija

alkohola od strane zlostavljača (Famularo i sur., 1992., prema Hughes, 1994.), što može dovesti do još težih posljedica i većih implikacija na partnerski odnos u odrasloj dobi.

3.3. Emocionalno zlostavljanje u djetinjstvu i njegov utjecaj na partnerske odnose u odrasloj dobi

Kada je riječ o zlostavljanju najčešće se pomišlja na već objašnjeno tjelesno i seksualno zlostavljanje, iako je najčešći oblik zlostavljanja emocionalno zlostavljanje koje unatoč mogućim dugotrajnim posljedicama često ostaje neprepoznato (Kocijan Hercigonja, 2001.). Emocionalno se zlostavljanje odnosi na slučajeve kada roditelji trajno ne iskazuju ljubav ili pažnju svojoj djeci, a uključuje sljedeća ponašanja: (1) odbacivanje, (2) ponižavanje, (3) zastrašivanje, (4) izoliranje, (5) pogrešno socijaliziranje, (6) uskraćivanje emocionalnog odnosa (Pećnik, 2003.). Istraživanja pokazuju da je emocionalno zlostavljanje u djetinjstvu snažno povezano s ozbiljnim poteškoćama u interpersonalnim odnosima u adolescenciji i odrasloj dobi. Također povezano je i s nižom kvalitetom partnerskih odnosa, većim strahom od intimnosti te manjim stupnjem bliskosti u interpersonalnim odnosima (Reyome, 2010.) Osobe s iskustvom verbalnog zlostavljanja, kao jednog od oblika emocionalnog zlostavljanja, pokazuju veću želju za održavanjem distance u odnosu s drugima za razliku od osoba bez takvog iskustva. Partnerski odnosi žrtva emocionalnog zlostavljanja često su obilježeni partnerskim sukobima, naročito u slučaju iskustva verbalnog zlostavljanja u djetinjstvu (Reyome, 2010.). Povezanost iskustva emocionalnog zlostavljanja u djetinjstvu i sukoba u partnerskim odnosima u odrasloj dobi može se objasniti učenjem procesom socijalizacije gdje roditelj svojim ponašanjem prema djetetu izravno utječe na njegov odgoj i razvojne ishode (Blažeka Kokorić, 2005.). Na primjer, ako se roditelj obraća djetetu pogrđnim imenima, podcjenjuje ga, tada dijete može stvoriti percepciju da je takav odnos prikladan prema osobama s kojima se nalazi u partnerskom/vršnjačkom/prijateljskom odnosu te može onemogućiti razvoj vještina rješavanja sukoba i kvalitetnog komuniciranja.

Nadalje, podaci ukazuju na to da je emocionalno zlostavljanje u djetinjstvu snažno povezano s nasiljem u partnerskom odnosu. Vezano uz verbalno zlostavljanje, utvrđena je povezanost iskustva verbalnog zlostavljanja u djetinjstvu i doživljenog fizičkog i

verbalnog zlostavljanja u partnerskom odnosu od strane partnera. Osim toga, utvrđena je povezanost iskustva verbalnog zlostavljanja u djetinjstvu te kasnijeg verbalnog zlostavljanja partnera (Sappington i sur., 1997., prema Reyome, 2010.). Povezanost iskustva emocionalnog zlostavljanja u djetinjstvu i doživljenog nasilja u partnerskom odnosu može se objasniti unutarnjim radnim modelom koji razvija žrtva emocionalnog zlostavljanja. Na primjer, žrtva emocionalnog zlostavljanja može razviti negativni unutarnji radni model drugih koji uključuje nepovjerenje prema drugima, očekivanje da drugi nisu spremni prepoznati i reagirati na potrebe osobe. Takva očekivanja mogu dovesti i do emocionalne dezinhibicije, neizražavanja emocija te do uvjerenja da osoba ne zaslužuje poštovanje od strane svog partnera (Jordan i Hartling, 2004., prema Crawford i Wright, 2007.). Emocionalna dezinhibicija koja se odnosi na izbjegavanje izražavanja vlastitih emocija može predstavljati rizik da žrtva emocionalnog zlostavljanja u djetinjstvu, postane zlostavljač u partnerskom odnosu. Neizražavanje potreba i emocija tijekom duljeg razdoblja izaziva frustraciju koja može kulminirati do agresije usmjerene prema intimnom partneru (Crawford i Wright, 2007.). Nadalje, utvrđena je snažna povezanost emocionalnog zlostavljanja i suovisnosti u kasnijim odnosima (Carson i Baker, 1994., Reyome i Ward, 2007., svi prema Reyome, 2010.). Suovisnost predstavlja problem stvaranja zdravih odnosa s drugima te uključuje ostanak u odnosima u kojima je prisutno zlostavljanje, nezadovoljstvo i visoka razina stresa (Noriega i sur. 2008., prema Reyome, 2010.).

4. Utjecaj iskustva zanemarivanja u djetinjstvu na razvoj partnerskih odnosa u odrasloj dobi

Zanemarivanje djeteta odnosi se na kronično propuštanje roditelja da zadovolji tjelesne, medicinske, odgojne i obrazovne te emocionalne potrebe djeteta te da osigura nadzor i sigurnu okolinu za stanovanje (Pećnik, 2001.). Neki od čimbenika rizika za zanemarivanje djeteta uključuju niži socio-ekonomski status, slabu uključenost u lokalnu zajednicu, povišenu razinu stresa (mnogo djece), neprikladna razvojna očekivanja od djece (previsoka, preniska) (Pećnik, 2001.). Navedeni čimbenici rizika mogu dovesti i do

pojave drugih oblika nasilja nad djecom što ukazuje na mogućnost istodobne prisutnosti zanemarivanja i nekog drugog oblika nasilja. Iako zanemarivanje uključuje tjelesno, emocionalno i obrazovno zanemarivanje, najviše provedenih istraživanja sadrži podatke o dugoročnim posljedicama emocionalnog zanemarivanja koji će u nastavku biti prikazani. Dakle, emocionalno zanemarivanje uključuje emocionalnu nedostupnost roditelja, izostanak brige za djetetove osjećaje i unutarnja stanja, neprihvatanje i odbacivanje djeteta, roditeljsku hladnoću ili ravnodušnost, manipuliranje djetetom radi postizanja roditeljskih ciljeva (Čudina Obradović i Obradović, 2006.). S obzirom na to da važnu ulogu u razvoju sigurne privrženosti ima adekvatno reagiranje skrbnika na potrebe koje izražava dijete, spomenuta emocionalna nedostupnost te izostanak brige za djetetove osjećaje i unutarnja stanja mogu dovesti do razvoja nesigurnog stila privrženosti. U situacijama kada roditelj emocionalno zanemaruje svoje dijete i ne reagira adekvatno na potrebe koje dijete izražava, to može dovesti do razvoja nesigurnog stila privrženosti koji pak može imati negativan učinak na kasniji partnerski odnos (Čudina Obradović i Obradović, 2006.). Konzistentno ignoriranje djeteta, njegovih potreba i osjećaja može rezultirati djetetovim izbjegavanjem roditelja zbog straha od ponovnog odbacivanja. Navedeno predstavlja izbjegavajući stil privrženosti, a osobe koje su razvile taj stil privrženosti često izbjegavaju kontakt s partnerom, očekuju da partner prepozna njihove potrebe te nisu spremne ponovno izraziti svoje potrebe, ako one nisu prepoznate (Notarius i sur., 1997., prema Blažeka Kokorić, 2006.). Nespremnost na ponovno izražavanje vlastitih potreba može se objasniti iskustvom iz djetinjstva. Emocionalno zanemarivana djeca u situacijama kada njihove potrebe nisu prepoznate, često nastoje preuzeti kontrolu nad situacijom zbog straha od ponovnog proživljavanja neugodnih emocija. Primjerice odbijaju komunicirati s osobom koja ne prepoznaje i ne reagira na njihove potrebe i prave se da ne čuju tu osobu (Rees, 2008.).

Emocionalno zanemarivanje može utjecati na razvoj govora kod djece, na razvoj sposobnosti prepoznavanja neverbalne komunikacije što može otežati uspostavljanje odnosa s drugima (Rees, 2008.). Također, poznato je da se poruka partneru češće prenosi neverbalno nego verbalno te taj nedostatak razumijevanja neverbalne komunikacije

partnera može dovesti do pogrešnog tumačenja poruke koju partner šalje (Čudina Obradović i Obradović, 2006.).

U situacijama kada su roditelji nedosljedno dostupni za djetetove potrebe, dijete traži različite načine zadobivanja pažnje od roditelja. Primjerice dijete može pokušati pridobiti pažnju kroz način govora koji može biti glasan, ponavljajući, konstantan (Rees, 2008.). Usvojene mehanizme pridobivanja pažnje u djetinjstvu, žrtva emocionalnog zanemarivanja može koristiti u odnosu s partnerom, naročito ako je bio pozitivno potkrepljen iskustvima iz primarne obitelji.

Emocionalno zanemarivanje može utjecati i na razvoj emocionalne pismenosti kod djeteta. Emocionalna pismenost ovisi o tome koliko roditelji s djetetom razgovaraju o emocionalnoj situaciji, o osjećajima koje dijete doživljava te o načinima na koje se taj osjećaj može iskazati (Čudina Obradović i Obradović, 2006.). Razvoj emocionalne pismenosti često nije prisutan kod emocionalno zlostavljane djece zbog izostanka roditeljevog reagiranja na djetetove emocije. Nerazvijena emocionalna pismenost može se reflektirati na kasniji partnerski odnos kroz izostanak empatije, odnosno osoba može imati poteškoća s razumijevanjem vlastitih doživljaja te će teže razumjeti emocionalni doživljaj svog partnera. Vjerojatnije je da će pojedinci koji su sposobni razumjeti osjećaje i gledišta svojih partnera pristupiti rješavanju sukoba na prosocijalan način u odnosu na osobe koje nemaju razvijenu empatiju (Ulloa i sur., 2017.). Osobe koje imaju iskustvo emocionalnog zlostavljanja u djetinjstvu, najčešće nisu imale prilike usvojiti prosocijalne vještine rješavanja sukoba u primarnoj obitelji, što dugoročno u partnerskim odnosima može voditi do eskalacije sukoba, povećanja nezadovoljstva odnosom te do manje kvalitete partnerskog odnosa.

5. Izloženost različitim nepovoljnim okolnostima u primarnoj obitelji - utjecaj na partnerske odnose u odrasloj dobi

5.1. Utjecaj razvoda braka roditelja na kasnije partnerske odnose djeteta

Rastava braka ne predstavlja samo rastavu između dvije osobe, već taj proces dovodi do posljedica za velik broj drugih osoba, a posebice za djecu. Majka i otac imaju

različitu, ali vrlo važnu ulogu u razvoju djeteta (Brajša-Žganec, 2003.). Upravo odsutnost jednog roditelja te odnos roditelja prije i nakon razvoda braka mogu dovesti do specifičnih dugoročnih posljedica za njihovo dijete ili njihovu djecu koje mogu utjecati na kasnije interpersonalne odnose.

Nekoliko teorija bračne kvalitete objašnjava način na koji razvod braka može ostaviti dugoročne negativne posljedice na partnerske odnose djece razvedenih roditelja. Ponajprije je važno spomenuti teoriju privrženosti. Kao što je već u ovom radu objašnjeno, ova teorija polazi od pretpostavke da priroda prve bliske veze određuje djetetov unutarnji radni model za stvaranje bliskih budućih veza (Čudina Obradović i Obradović, 2006.). U skladu s time, dijete s iskustvom razvoda braka roditelja često je bilo izloženo većoj usmjerenosti roditelja na zadovoljavanje vlastitih potreba, uz istodobno zanemarivanje djetetovih. Navedeno može dovesti do razvoja izbjegavajuće privrženosti ili anksiozno ambivalentne privrženosti. Osobe s anksiozno ambivalentnim stilom privrženosti odnos s partnerom vide kao stabilan i zadovoljavajući u situacijama kada partner odgovara na njihove potrebe, dok su u suprotnoj situaciji prisutne burne emocionalne reakcije (Notarius i sur. 1997., prema Blažeka Kokorić, 2006.).

Nadalje druga teorija koja objašnjava negativan utjecaj razvoda roditelja na partnerske odnose u odrasloj dobi jest model „trajna ranjivost-stres-prilagodba“. Prema ovom modelu zadovoljavajući i stabilan brak imat će supružnici s efikasnim procesima prilagodbe koji se suočavaju s relativno malo stresnih događaja te imaju relativno malu početnu trajnu ranjivost. Trajna ranjivost može se definirati kao niz predbračnih varijabli, kao što su negativna iskustva iz primarne obitelji, osobnost, niska obrazovanost (Čudina Obradović i Obradović, 2006.). Djeca s iskustvom razvoda braka svojih roditelja mogu biti ranjiva ako taj razvod nije bio okončan konstruktivnim načinom rješavanja sukoba, već je dijete bilo izloženo učestalim sukobima među roditeljima prije, tijekom i nakon razvoda braka. Navedeno može dovesti do toga da dijete u svom partnerskom odnosu koristi iste mehanizme rješavanja problema koje su koristili njegovi roditelji te to može utjecati na bračnu kvalitetu. Takvi oblici ponašanja mogu se objasniti teorijom socijalnog učenja prema kojoj dijete promatrajući ponašanje roditelja tijekom svog djetinjstva prihvaća njihove stavove i ponašanja te kad odraste i ostvari partnerski odnos, ponaša se

na sličan način kao i njegovi roditelji (Sanders i sur., 1999., prema Čudina Obradović i Obradović, 2006.). Takav međunaraštajni prijenos ponašanja u braku predmet je mnogih istraživanja čiji rezultati pokazuju da razvod roditelja povećava vjerojatnost da se „raspadne“ brak njihove djece i do 70% (Amato 1996., prema Čudina Obradović i Obradović, 2006.). Postoje brojna objašnjenja za veću sklonost osoba razvedenih roditelja da i sami dožive razvod svoga braka. Veća sklonost prema razvodu vlastitog braka može proizaći iz već spomenute nedovoljne razvijenosti vještina konstruktivnog rješavanja sukoba što narušava bračnu kvalitetu. Također, vjerojatnije je da osobe s iskustvom razvoda braka roditelja imaju liberalnije stavove vezano uz prihvaćanje rastave kao načina rješavanja sukoba u odnosu s partnerom (Amato 1996., prema Brajša-Žganec, 2003.). Nadalje, istraživanja pokazuju da djeca razvedenih roditelja često ranije napuštaju školovanje te postižu nižu razinu obrazovanja (Čudina Obradović i Obradović, 2006.). Niži stupanj obrazovanja može predstavljati veću ranjivost odrasle osobe koja teže pronalazi posao, a nepovoljna financijska situacija prema „modelu trajna ranjivost- stres-prilagodba“, predstavlja stresni događaj koji može dovesti do sukoba u partnerskom odnosu i narušiti bračnu kvalitetu.

Također, rezultati istraživanja pokazuju da pojedinci čiji su se roditelji razveli imaju više problema u komuniciranju s partnerom, u njihovim brakovima su češći sukobi, manje su zadovoljni u braku u odnosu na pojedince koji su djetinjstvo proveli s oba biološka roditelja, kritični su prema partneru te često pokazuju negativne emocije (Caspi i Elder, 1988., Booth i Edwards, 1990. prema, Čudina Obradović i Obradović, 2006.). Međugeneracijski prijenos bračnih poteškoća može se objasniti činjenicom da je u obitelji razvedenih roditelja i prije razvoda prisutan iznadprosječno visok stupanj konflikata i negativnih emocija u odnosu roditelja (Blažeka Kokorić, 2005.).

5..2. Utjecaj alkoholizma roditelja na partnerske odnose djeteta u odrasloj dobi

Prema općoj teoriji sustava Ludviga von Bertalanffyja sustav je organizirana cjelina u kojoj su dijelovi međusobno funkcionalno povezani u jasnoj hijerarhijskoj organizaciji (Janković, 2008.: 62). Obitelj također predstavlja sustav koji u sebi sadrži podsustave čija

promjena dovodi do promjene cijelog sustava, odnosno obitelji. Navedena teorija može poslužiti kao polazište u objašnjavanju određenih posljedica koje alkoholizam roditelja ostavlja na djecu. Primjerice pokazano je da osobe čiji su roditelji alkoholičari imaju veliku potrebu za kontrolom što se odražava i na njihove partnerske odnose. Pretjerana potreba za kontrolom dovodi do sumnje u iskrenost partnera te do nedostatka povjerenja (Knoblauch i Bowers, 1989., prema Beesley i Stoltenberg, 2002.). Potreba za kontrolom može se objasniti iskustvom života u obitelji u kojoj je često bila prisutna nepredvidljivost zbog konzumacije alkohola čije posljedice uvelike mijenjaju obiteljsko ozračje, izazivaju strah te narušavaju odnose među članovima obitelji. Također, veća potreba za kontrolom povezana je s nižim stupnjem zadovoljstva vezom (Bowers, 1989., prema Beesley i Stoltenberg, 2002.). Osim pretjerane kontrole koja se javlja kao posljedica nepredvidljivosti u obitelji alkoholičara, djeca roditelja alkoholičara pokazuju poteškoće u izražavanju svojih osjećaja i potreba. Navedene poteškoće proizlaze iz primarne obitelji u kojoj je vladalo nepovjerenje, strah od napuštanja i tajnovitost (Beesley i Stoltenberg, 2002.). Osim teorije sustava, teorija privrženosti pruža dodatna objašnjenja o posljedicama života s roditeljem alkoholičarom. Prema teoriji privrženosti, fokusiranje člana obitelji na konzumaciju alkohola može rezultirati zanemarivanjem djetetovih potreba što u konačnici može dovesti do razvoja nesigurnog stila privrženosti. Roditelji alkoholičari često pokazuju nedosljednost u podmirivanju potreba svoje djece te djeca razvijaju nepovjerenje prema drugima (Kearns-Bodkin i Leonard, 2008.). Nesigurnost i nedostatak povjerenja mogu dovesti do poteškoća u uspostavi i održavanju partnerskog odnosa. Djeca alkoholičara mogu imati više konflikata u braku, nižu obiteljsku kohezivnost, smanjeno bračno zadovoljstvo (Domenico i Windle, 1993., prema Kearns-Bodkin i Leonard, 2008.), a mogu pokazivati i manju želju za sklapanjem braka, češće su nesretni u braku te su skloniji razvodu (Watt, 2002.). Također mogu imati niže samopoštovanje, niže obrazovno postignuće, pokazivati probleme sa zluporabom supstanci. Neka od navedenih obilježja osoba čiji su roditelji alkoholičari utječu na nižu razinu bračne kvalitete te mogu dovesti do nestabilnosti u odnosu. Primjerice niže obrazovno postignuće može dovesti do financijskih poteškoća te povećati učestalost bračnih sukoba.

Nadalje, dosadašnja istraživanja pokazuju da žene čiji su roditelji alkoholičari imaju veću sklonost sklopiti brak s muškarcem koji ima problema s konzumacijom alkohola u odnosu na žene čiji roditelji nisu imali problema s alkoholom (Nici, 1979., prema Watt, 2002.). S druge strane, prisutno stereotipno mišljenje o tome da su žene čiji su roditelji alkoholičari sklone pretjerano ovisničkom vezivanju nije potvrđeno u istraživanju koje je proveo Watt (2002.). U spomenutom je istraživanju utvrđeno da neovisno o spolu, i muškarci i žene čiji su roditelji alkoholičari razvijaju u partnerskim odnosima veću distancu u odnosu na populaciju onih koji dolaze iz obitelji nealkoholičara (Watt, 2002.). Težnja prema distanciranju vidljiva je i u podacima koji ukazuju na to da muškarci pokazuju veću potrebu za slobodom u vezi te provode manje vremena sa svojom suprugom, dok žene više vjeruju da je razvod rješenje za probleme u braku te manje vremena provode sa svojim muževima (Watt, 2002.). Iako u spomenutom istraživanju nije potvrđena pretpostavka o razvijanju ovisničke povezanosti s partnerom kod žena čiji su roditelji alkoholičari, važno je naglasiti da se i pretjerano distanciranje od partnera i ovisnička povezanost s partnerom mogu pojaviti kao posljedica života s ovisnikom o alkoholu jer obilježja obitelji u kojima je član alkoholičar uključuju ili ekstremnu nepovezanost ili pretjeranu ovisnost (Preli i sur., 1990., prema Watt, 2002.). Što se tiče razlika vezanih uz spol alkoholičara, muškarci koji imaju iskustvo majčinog alkoholizma pokazuju niže bračno zadovoljstvo, dok žene s iskustvom očeva alkoholizma pokazuju poteškoće u bračnoj intimnosti (Kearns-Bodkin i Leonard, 2008.).

Dosadašnja istraživanja ukazuju na to da muška i ženska djeca koriste roditelja suprotnog spola kao izvor informacija o tome kako uspostaviti odnos i ophoditi se s osobom suprotnog spola u odrasloj dobi. Ako je roditelj suprotnog spola alkoholičar, on neće predstavljati adekvatan model djetetu za učenje načina ophođenja prema osobi suprotnog spola. Heterington (1972.) potvrđuje navedeno rezultatima studije koji ukazuju na povezanost između očevog alkoholizma i nedostatka kćerinih vještina za sudjelovanje u interakciji s osobama suprotnog spola (Heterington, 1972., prema Kearns-Bodkin i Leonard, 2008.). Nadalje, prisutnost fizičke agresije i kod muškaraca i kod žena pokazuje veću povezanost s alkoholizmom majke, nego s alkoholizmom oca. Spomenuto se može objasniti činjenicom da je u obiteljima s majkom alkoholičarkom i ocem nealkoholičarom

prisutna visoka razina sukoba i agresije (Curlee, 1967., Gomberg, 1976., Jacob i Seilhamer, 1991., Perodeau, 1984., svi prema Kearns- Bodkin i Leonard, 2008.).

5.4. Učinak djetetove nazočnosti roditeljskim svađama i međusobnom nasilju na partnerske odnose djeteta u odrasloj dobi

Prema teoriji sukoba pojedinci i skupine u stalnom su sukobu, a pobjednici su oni koji trenutno imaju najviše moći (Janković, 2008.). Sukobe ne treba promatrati uvijek kao destruktivne jer sukobi u sebi nose i mogućnost novog uspona za obje strane, samo je važno znati kako sukob voditi pozitivnom ishodu (Janković, 2008.). S obzirom na to da je sukob dio ljudske prirode i obilježje svakog interpersonalnog odnosa, važno je da djeca uče konstruktivno rješavati sukobe promatrajući odnos svojih roditelja. Svjedočenje roditeljskim svađama i sukobima za većinu djece je neizbježan i svakodnevan događaj te ne mora negativno utjecati na njihov socijalno-emocionalni razvoj. Roditeljski sukobi koji nisu neprijateljski i razrješavaju se konstruktivno s jasnim pozitivnim zaključkom, mogu imati i pozitivan utjecaj te poslužiti kao primjer kvalitetnog razrješavanja sukoba. S druge strane, kad roditelji rješavaju sukobe na destruktivan način koji smanjuje roditeljsku sposobnost zajedničkog odgoja djeteta te dovodi do nepovoljnog ozračja u obitelji (Čudina Obradović i Obradović, 2006.), djeca neće imati priliku naučiti koristiti metodu pregovaranja, aktivnog slušanja, tehnike samosmirivanja te neće uvidjeti pozitivne posljedice primjene ovih metoda u situaciji sukoba (Foshee i sur., 1999. prema Black, 2009.).

Sukobi u kojima je prisutno nasilje među partnerima, ostavlja posebno štetne učinke na razvoj djece. Nažalost, obiteljsko nasilje najčešće ne predstavlja jedan izolirani događaj, već djeca rastu u okolini u kojoj se nasilje prihvaća kao način rješavanja problema pa je vjerojatnije da će u budućim odnosima pribjeći agresivnim postupcima u rješavanju konflikata (Kocijan-Hercigonja i Hercigonja-Novković, 2009.).

Prema teoriji emocionalne sigurnosti, negativne posljedice djetetove nazočnosti roditeljskim sukobima očituju se u djetetovom gubitku osjećaja sigurnosti te u gubitku povjerenja u svijet i okolinu (Čudina Obradović i Obradović, 2006.). Jasno je da uspostava

partnerskog odnosa zahtijeva povjerenje prema drugima te određenu razinu osjećaja sigurnosti u odnosu s drugima. Nazočnost obiteljskom nasilju može priječiti razvoj djetetovih vještina za prijenos vlastitih misli drugima te otežati razvoj osjetljivosti za potrebe drugih (Gleason, 1995., prema Čudina Obradović i Obradović, 2006.). Tako dijete kao odrasla osoba može imati poteškoće u iskazivanju svojih potreba i problema na konstruktivan način te pribjeći svađama kao načinu izražavanja svojih potreba i rješavanja problema.

Osim što djeca promatrajući roditelje usvajaju njihovo ponašanje, ona ujedno promatraju i posljedice ponašanja te situacije u kojima se određeno ponašanje koristi. Dakle, vjerojatnije je da će dijete usvojiti i modelirati ponašanje ako je naučilo da ponašanje rezultira povoljnim ishodima s malo negativnih posljedica. Na primjer, djeca mogu naučiti da je nasilje učinkovito sredstvo za rješavanje sukoba s intimnim partnerom ili da je sredstvo za stjecanje kontrole (Black i sur., 2009.). Iako ne postoje konzistentni rezultati istraživanja o međugeneracijskom prijenosu nasilja, neka istraživanja ukazuju na to da će muška djeca koja svjedoče nasilju među roditeljima češće biti nasilna prema svojoj partnerici, dok će ženska djeca s istim iskustvom biti češće žrtva nasilja od strane intimnog partnera (APA, 1996., prema Abell i Ey, 2008.). Objašnjenje se nalazi u teoriji socijalnog učenja prema kojoj djeca koja svjedoče nasilju među roditeljima mogu naučiti takvo ponašanje i primjenjivati ga u budućim odnosima, odnosno nasilje se koristi kao naučeni odgovor na sukob (Bandura, 1986., Widom, 1989, prema Black i sur., 2009.). Potvrdu takvoj postavki pruža istraživanje čiji rezultati ukazuju na to da je značajan prediktor nasilnog ponašanja izloženost nasilju u obitelji (Singer i sur., 1998., prema Edleson, 1999.). Osim toga, izloženost nasilju u obitelji može doprinijeti razvoju stavova kojima se opravdava vlastito nasilničko ponašanje (Spaccarell i sur., 1995., prema Edleson, 1999.). Također, pokazano je da osobe koje su svjedočile nasilju među roditeljima mogu imati višu toleranciju prema nasilju u svom odnosu s partnerom (Widom, 1989., prema Edleson, 1999.).

Sama nazočnost roditeljskom sukobu predstavlja oblik zlostavljanja djeteta jer ima slične posljedice kao i neposredno zlostavljanje djeteta. Osim toga, važno je naglasiti da je dijete u obitelji u kojoj su roditelji u nasilničkom odnosu često žrtva nasilja od strane

roditelja. Također, roditelji započinju više negativnih emocionalnih interakcija s djecom nakon međusobnih svađa i sukoba što je poznato pod terminom „majčinog uzvratanja“ što znači da majke koje su zlostavljane od strane muževa postaju zlostavljačice svoje djece (Čudina Obradović i Obradović, 2006.). Navedena spoznaja ukazuje na mnogostruke dugoročne posljedice koje izloženost sukobima i nasilju roditelja ostavlja na partnerski odnos djeteta, a koje neće uključivati samo nedostatne vještine rješavanja problema i potencijalno nasilje nad partnerom, već i druge posljedice koje su u ovom radu bile obrađene u drugim poglavljima.

5.5. Utjecaj iskustva boravka roditelja u zatvoru na kasnije partnerske odnose djeteta

Izbijanje i boravak roditelja u zatvoru može dovesti do višestrukih negativnih posljedica za dijete. Osim što djeca doživljavaju veliku količinu stresa, u situacijama odlaska jednog roditelja u zatvor često se javljaju burne emocionalne reakcije unutar obitelji, odnos roditelja je nerijetko narušen te se mogu javiti financijske teškoće (Janković, 2008.). Suočavanje djece s dugotrajnim izbjavanjem roditelja predstavlja značajan nedostatak tijekom njihova rasta i razvoja (Janković, 2008.). Za normalan razvoj djeteta nužna je cjelovita obitelj, a ako jedan od roditelja iz bilo kojeg razloga bude odsutan iz obitelji, nastat će deficit u odgoju. Uz odsutnost jednog roditelja vežu se i drugi problemi. Primjerice djeca nisu u dovoljnom doticaju s roditeljem s kojim ne žive (Čudina Obradović i Obradović, 2006.). Dugoročne posljedice izbjivanja jednog od roditelja specifične su ovisno o tome radi li se o izbjivanju majke ili oca. Na primjer, majčin specifičan doprinos djetetovom odgoju jest utjecaj na djetetovu sposobnost emocionalne regulacije, a privrženost s majkom djetetu olakšava uspostavljanje odnosa s drugima (Čudina Obradović i Obradović, 2006.). Dakle, situacija majčinog boravka u zatvoru može dovesti do razvoja osjećaja nezaštićenosti kod djeteta što može otežati kasniji ulazak u partnerske odnose i stjecanje povjerenja prema drugima.

Iako postoji tendencija naglašavanja važnosti uloge majke u odgoju djece, uloga oca je neizostavna. Istraživanja ukazuju na veliku važnost očeve angažiranosti te emocionalne bliskosti oca i djeteta. Bliskost između oca i djeteta pozitivno utječe na

njihovu bliskost u adolescenciji, a dugoročno utječe na prilagođenost djece u odrasloj dobi i vlastitom braku (Čudina Obradović i Obradović, 2006.). Iz svega navedenoga, može se zaključiti da djeca čiji je roditelj u zatvoru, mogu biti izložena specifičnoj vrsti socijalizacije. Osim što odsutnost jednog od roditelja može dovesti do specifičnih posljedica za dijete ovisno o tome je li odsutna majka ili otac, važno je naglasiti da odsutnost jednog roditelja utječe na dinamiku obitelji. Odnosno, dijete nema priliku, promatrajući odnos svojih roditelja, učiti o odnosu s drugima. U takvim okolnostima djeca nemaju mogućnost učenja vještina ophođenja oponašanjem roditelja, vještina kao što su donošenje kompromisnih odluka, pružanja partnerske potpore, miroljubivog rješavanja sukoba. Takav manjak u razvoju socijalnih vještina odražava se na njihovo ponašanje u odrasloj dobi te može djelovati razorno na njihove buduće partnerske odnose (Amato i DeBoer, 2001., prema Čudina Obradović i Obradović, 2006.). Također, odsutnost oca ili majke djetetu može otežati proces stvaranja slike o tome koju ulogu ima muškarac/žena u partnerskom odnosu. Primjerice, u slučaju odsutnosti oca, dijete stvara sliku o ulozi žene temeljem promatranja svoje majke koja u situaciji izbjivanja muža najčešće sama rješava problemske situacije te samostalno brine o djeci. Navedeno može dovesti do toga da dijete kao odrasla osoba u partnerskom odnosu ponavlja ponašanje svoje majke te preuzima veću odgovornost u partnerskom odnosu jer je to u skladu sa stvorenom slikom o ulozi žene u obitelji. Dugoročno, takav obrazac ponašanja može dovesti do opterećenja i konflikta u odnosu s partnerom. Rezultati istraživanja ukazuju na to da je odsutnost oca jedan od rizičnih faktora koji kod djevojaka može dovesti i do rizičnog seksualnog ponašanja, ranog ulaska u seksualne odnose i rane trudnoće. Navedeno se može objasniti i teorijom socijalnog učenja kroz model majčinog ponašanja, ukoliko majka zbog dugotrajnog izbjivanja muža ulazi u nove ljubavne odnose (Ellis i sur., 2003.), uslijed čega dijete može razviti stav da su partnerski odnosi nestabilni te da je ulazak iz jednog odnosa u drugi potencijalni način nošenja sa stresnim razdobljem i problemima.

Nadalje, istraživanja koja su se bavila sindromom odsutnih očeva ukazuju na mnogobrojne posljedice koje odsustvo oca može imati na razvoj dječaka. Pokazano je da mladići s iskustvom odsutnosti oca imaju niže samopoštovanje, imaju problem s uspostavljanjem dugotrajnih emocionalnih odnosa, prepoznavanjem svojih emocija, s

iskazivanjem emocija svojim budućim partnericama i djeci (Balcom, 1998.) te sa započinjanjem i zadržavanjem intimnih odnosa (Byng-Hall, 1991., prema Balcom, 1998.). Obrazloženje navedenih poteškoća može se dovesti u vezu s odsustvom modela oca koji bi svojim primjerom pokazao djetetu kako stvoriti emocionalnu intimnost i kvalitetan odnos s partnericom. U situacijama kada muškarci, čiji su očevi bili odsutni tijekom djetinjstva, zasnuju partnerski odnos, događaji poput zaruka, planiranja vjenčanja, trudnoće i rođenja prvog djeteta nerijetko za njih predstavljaju događaje koji pobuđuju anksioznost zbog osjećaja nespremnosti na zahtjeve koji proizlaze iz tih situacija. Osim svega navedenog, muškarci čiji su očevi bili odsutni mogu nesvjesno ponoviti ulogu svog oca te biti emocionalno ili fizički odsutni iz svoje buduće obitelji i partnerskog odnosa. Osim navedene odsutnosti koja može narušiti kvalitetu partnerskog odnosa, problemi i sukobi u partnerskom odnosu mogu se javiti i u situaciji rođenja djeteta zbog nedovoljne uključenosti muškarca u odgoj i brigu o djetetu.

Iako prikaz navedenih podataka navodi na zaključak da odsutnost roditelja ima mnogobrojne negativne posljedice za dijete, važno je naglasiti da odsutnost očeva u situacijama kada su očevi počinitelji nasilja u obitelji, može kod djeteta dovesti i do emocionalnog olakšanja te pomoći u oporavku i jačanju emocionalne stabilnosti.

6. Kako unaprijediti vlastiti partnerski odnos?

Čalić navodi da *“svaki čovjek nosi u sebi iskustvo prvog dodira sa svojom obitelji i okolinom”* (Čalić, 1995.:13., prema Blažeka Kokorić, 2005.). Tomu u prilog idu obrazloženja dana u prethodnim poglavljima, a koja jasno ukazuju na dugoročne posljedice negativnih životnih događaja iz primarne obitelji na partnerske odnose u odrasloj dobi. Jednom usvojen obrazac funkcioniranja obitelji prisutan je često kroz mnoge generacije, oblikuje partnerske i obiteljske uloge, način razmišljanja, percepciju događaja i vjerovanja članova obitelji (Stratton i Hanks, 1995., prema Blažeka Kokorić, 2005.). S obzirom na to da je ljubav jedna od temeljnih potreba svakog čovjeka (Glasser, 2004.), a kvalitetan partnerski odnos utječe na mnoge aspekte života, važno je razmotriti načine na koji partneri mogu unaprijediti svoj partnerski odnos, unatoč iskustvu odrastanja u rizičnoj obitelji. U ovom poglavlju bit će obrazložena važnost dostupnosti kvalitetnih

usluga bračnog savjetovanja i terapije za parove, s posebnim osvrtom na razvijenost i dostupnost takvih usluga u Hrvatskoj.

6.1. Savjetovanje i terapija za parove kao mogućnost unapređenja partnerskog odnosa

Kvalitetu partnerskog odnosa određuje stupanj međusobnog slaganja partnera i zadovoljstvo odnosom, a važnost kvalitete partnerskog odnosa ogleda se u njezinoj povezanosti s mnogobrojnim pozitivnim ishodima za partnere i njihovu djecu (Reynolds i sur., 2014.).

Iako je u ovom radu bio naglasak na negativnim životnim događajima iz djetinjstva i njihovom učinku na partnerske odnose djece u odrasloj dobi, bitno je naglasiti da na partnerske odnose utječu i drugi čimbenici kao što su primjerice osobnost partnera, stresni životni događaji, rođenje djeteta, financijske poteškoće, bolest i slično (Reynolds i sur., 2014.). Kumulativno i dugotrajno prisustvo različitih stresora može značajno oslabiti resurse partnera za suočavanje sa stresnim situacijama te nerijetko narušava kvalitetu njihova partnerskog odnosa. U situacijama kad unutarnji resursi partnera nisu dovoljni za prevladavanje teškoća koji se javljaju u partnerskom odnosu, važno je partnerima osigurati pravovremenu stručnu pomoć koja će im pomoći u boljoj prilagodbi i uspješnijem razrješavanju bračnih ili partnerski kriza. Navedeno je izuzetno bitno i u kontekstu prevencije pojave dugoročnih negativnih posljedica na razvoj djece koja odrastaju u rizičnoj obitelji opterećenoj atmosferom loših partnerskih odnosa roditelja. Između ostalog, to je važno i da bi se prekinuo međugeneracijski prijenos loših obrazaca partnerskog i roditeljskog funkcioniranja, primjerice prijenos razvijenog nesigurnog stila privrženosti.

S obzirom na to da je stil privrženosti u partnerskom odnosu percipiran kao jedan od najvažnijih čimbenika koji dugoročno utječe na kvalitetu partnerskih odnosa (Shaver i Hazana, 1993., Feeney, 1999., Mikulincer i sur., 2002., Blažeka Kokorić, 2005., svi prema Blažeka Kokorić, 2006.), u preventivnim i terapijskim programima usmjerenima na osnaživanje parova za razvoj kvalitetnih partnerskih odnosa treba staviti naglasak na: (1) utvrđivanje osobnih stilova privrženosti, (2) rad na osvješćivanju osobnog iskustva iz

djetinjstva te utjecaja osobne povijesti na oblikovanje prisutnih stilova privrženosti u odrasloj dobi, (3) osvještavanje utjecaja usvojenog stila privrženosti na kvalitetu trenutnog partnerskog odnosa, (4) rad na postizanju željenih promjena u kvaliteti privrženosti u aktualnom partnerskom odnosu (Blažeka Kokorić, 2006.: 80). Spomenuta područja tretmanskog rada s parovima otvaraju mogućnost promjene vlastitih unutarnjih radnih modela i ponašanja te mogu dovesti do unapređivanja kvalitete odnosa s partnerom. Navedeno se čini posebno važnim za osobe koje su bile izložene negativnim životnim događajima, a koji mogu dovesti do razvoja nesigurnog stila privrženosti. Rezultati istraživanja pokazuju da i takve osobe mogu imati zadovoljavajuće ljubavne odnose (McCarthy i Maughan, 2010.), a u tome im upravo uvelike može pomoći uključivanje u različite oblike savjetovališnog i terapijskog rada.

Unapređivanje kvalitete partnerskog odnosa je važno i iz perspektive funkcioniranja cjelokupnog obiteljskog sustava (Janković, 2008.). Istraživanja pokazuju da je visoko zadovoljstvo supružnika s partnerskim odnosom povezano i s većim kapacitetima supružnika za kvalitetno roditeljstvo (Edel i Burman, 1995., Krishnakumar i Buehler, 2000., svi prema Halford i Snyder, 2012.) pa stoga ne iznenađuje da je u takvim obiteljima češće prisutna sigurna privrženost kod djece u odnosu prema primarnom skrbniku (Davies i Cummings, 1998., prema Blažeka Kokorić, 2006.).

Suprotno navedenom, u obiteljima u kojima su partnerski odnosi supružnika obilježeni visokom razinom sukoba i nezadovoljstva, obično se javlja manja razina roditeljske uključenosti te nedostatak dostupnosti i konzistentnog odgovora roditelja na djetetove potrebe (Krishnakumar i Buehler, 2000., prema Halford i Snyder, 2012.). Važno je istaknuti i činjenicu da učestali i intenzivni roditeljski sukobi nerijetko potenciraju negativne emocionalne reakcije roditelja prema djetetu. Osim negativnog učinka na razvoj djeteta, neuspješno rješavanje sukoba i problema u partnerskom odnosu može negativno utjecati i na mentalno zdravlje partnera (Halford i Snyder, 2012.) te voditi pojačavanju doživljaja emocionalnog sagorijevanja i odustajanja od partnerskog odnosa (Blažeka Kokorić i Stolfa, 2021.). Emocionalno sagorijevanje se manifestira kroz doživljaj emocionalne iscrpljenosti i otupjelosti te dovodi do sve većeg emocionalnog udaljavanja partnera te u konačnici može završiti razvodom (Blažeka Kokorić i Stolfa, 2021.: 421).

Da bi se prevenirali ovakvi negativni ishodi i raspad partnerskog odnosa, važno je osigurati što veću dostupnost različitih usluga profesionalne podrške usmjerene na pravovremeno, konstruktivno razrješavanje partnerskih sukoba, prevenciju emocionalnog sagorijevanja i nestabilnosti partnerskog odnosa (Blažeka Kokorić i Stolfa, 2021.).

Rad na usvajanju komunikacijskih vještina i vještina konstruktivnog razrješavanja sukoba može pozitivno utjecati na stabilnost veze i zadovoljstvo odnosom. Pri tome vještine komunikacije obično uključuju vještine aktivnog slušanja, parafraziranja, sažimanja, iznošenja vlastitog mišljenja i slično (Baucom i sur., 2008., Christensen i sur., 2008., svi prema Benson i sur., 2012.). Osim usvajanja metoda konstruktivnog rješavanja sukoba, važno je da partneri osvijeste osobne obrasce ponašanja i metode koje obično koriste za razrješavanje sukoba pri čemu trebaju sagledati mogući prijenos destruktivnih obrazaca rješavanja sukoba iz primarne obitelji i negativan učinak takvog prijenosa na vlastiti partnerski odnos.

Terapija za parove pruža partnerima mogućnost dubljeg sagledavanja uzroka problema koji se javljaju u partnerskom odnosu te promjenu perspektive u smjeru veće objektivnosti i širine razumijevanja svih procesa (emocionalnih i kognitivnih) i čimbenika (unutarnjih i vanjskih) koji utječu na oblikovanje kvalitete partnerskog odnosa. Nerijetko partneri odgovornost za probleme u odnosu pripisuju jedno drugome te se samim tim smanjuje vjerojatnost razrješavanja prisutnih problema (Karney i Bradbury, 2000., Ros, 1977., prema Benson i sur., 2012.). Uključivanje u terapiju za parove omogućuje partnerima bolje razumijevanje problema koji nastaju u partnerskom odnosu kroz analizu uzroka ponašanja svakog od partnera te posljedica koje takvo ponašanje ima. Primjerice, nepovjerenje i sumnja u vjernost partnera mogu biti uzrokovane nepovoljnim životnim događajima u djetinjstvu. Terapijski rad s parovima može potaknuti partnere na razmišljanje o njihovim prošlim iskustvima te na međusobno dijeljenje istih da bi bolje razumjeli međusobna ponašanja, emocionalne reakcije i postupke.

Sethi (1982.) bračno savjetovanje vidi kao moguću prevenciju bračnih sukoba koji nastaju zbog nesklada u međusobnim očekivanjima od bračnih uloga. U tom kontekstu, bračno savjetovanje može pomoći partnerima u preispitivanju formiranih stavova o

poželjnoj ulozi majke i oca u obitelji, osvještavanju postojećih uloga svakog od partnera te u radu na uravnoteživanju bračnih obveza i odgovornosti.

Danas postoji velik broj različitih tehnika i terapijskih pristupa koje se mogu koristiti u radu s partnerima. S obzirom na temu ovog rada, korisno je spomenuti tehniku genograma koja se koristi u okviru višegeneracijske obiteljske terapije Murray Bowena, jednog od prvih osnivača obiteljske terapije. Genogram se sastoji od crteža obitelji svakog partnera koji uključuje tri generacije. Genogram omogućuje terapeutu i članovima obitelji uvid u važne događaje, poput rođenja, smrti, bolesti, sklapanja i razvoda brakova i slično (Corey, 2004.). Primjenom tehnike genograma partneri mogu analizirati kakvi su njihovi odnosi s ostalim članovima obitelji te kakva je jačina njihove povezanosti. Crtanje genograma može npr. pomoći partnerima u osvještavanju utjecaja dugotrajno narušene kvalitete odnosa između njihovih roditelja na njihovo ponašanje u partnerskom odnosu. Također crtanjem genograma partneri mogu jedno drugome osvijestiti svoju ranjivosti koja proizlazi iz prethodnih negativnih iskustava s kojima su ušli u vezu/brak, što može poboljšati razumijevanje i lakše razrješenje aktualnih problema u braku.

Nadalje, Bowen navodi da je u radu s partnerima moguće koristiti i tehniku postavljanja pitanja čija je svrha potaknuti partnere na razmišljanje o ulozi koju imaju u odnosu s drugim članovima svoje obitelji. Bowen je koristeći tehniku postavljanja pitanja tražio od partnera da na postavljeno pitanje odgovaraju njemu, a ne jedno drugome. Na takav način Bowen je nastojao pomoći partnerima da razmisle o problematičnim pitanjima koja se tiču njihove primarne obitelji te da lakše postignu diferencijaciju tj. „*psihološko odvajanje uma i emocija te nezavisnost od drugih ljudi*“ (Corey, 2004.:400.).

Iako terapija za parove nije primarno usmjerena na rješavanje individualnih problema partnera (Gurman i Fraenkel, 2002., prema Gurman, 2011.), njena primjena često ima pozitivne učinke i u vidu smanjivanja raznih emocionalnih teškoća poput anksioznosti, depresije, ublažavanja simptoma PTSP-a koji su povezani s traumom u djetinjstvu i slično (Furrow i sur., 2011., Lebow i Gurman, 1995., Snyder i Whisman, 2003., svi prema Snyder i sur., 2006.).

Zaključno, bitno je naglasiti da u terapijskom radu s parovima stručnjak ne bi trebao biti fokusiran samo na negativne strane odnosa, probleme i poteškoće, nego i na

ono što partneri vide kao pozitivno u svom partnerskom odnosu jer to može ojačati motivaciju partnera da rade na unapređivanju kvalitete svog odnosa u područjima koja procjenjuju manje zadovoljavajućim. Uspješno provedena terapija ogleda se u konačnici u uspješnom razrješavanju partnerskih problema (Gurman, 2011., prema Snyder i sur., 2006.) te u porastu zadovoljstva vezom kod oba partnera (Fincham i Beach, 2010., prema Benson i sur., 2012.).

Kako bi učinci rada s parovima bili što bolji, uz povećanje dostupnosti i unapređivanje kvalitetne usluga savjetovanja i terapije za parove, bitno je raditi i na smanjivanju barijera koje priječe uključivanje partnera u različite oblike stručne pomoći. Razlozi zašto se neki parovi teško odlučuju na ovaj korak vezani su najčešće uz njihovu nespremnost da priznaju da imaju problem u partnerskom odnosu. Neki parovi potiskivanje i prikrivanje problema doživljavaju i kao način zaštite djece od spoznaje da je odnos njihovih roditelja narušen. Barijere uključuju i strah od dijeljenja privatnih problema sa strancem (terapeutom, bračnim savjetnikom, medijatorom), nedovoljnu informiranost partnera o dostupnim uslugama za unapređivanje partnerskog odnosa, kao i prisutnu stigmatizaciju od strane društva onih koji traže stručnu pomoć (Walker i sur., 2010.).

6.2. Dostupnost različitih oblika pomoći partnerima na području Hrvatske

Partneri koji imaju različite teškoće vezane uz brak i roditeljstvo, stručnu pomoć u suočavanju s njima mogu potražiti uključivanjem u različita bračna i obiteljska savjetovališta koja u Hrvatskoj najčešće djeluju u okviru obiteljskih centara, različitih nevladinih udruga ili crkvenih obiteljskih i bračnih savjetovališta.

Obiteljski centri djeluju na području raznih županija, a njihove usluge uključuju i psihološko savjetovanje, obiteljsku medijaciju, psihosocijalnu pomoć i podršku bračnim/roditeljskim parovima te obiteljima koje se nalaze u različitim problemskim situacijama.

U Hrvatskoj postoji i razvijena praksa crkvenih bračno-obiteljskih savjetovališta u kojima se mogu dobiti korisne informacije i stručna pomoć. Crkvena bračno-obiteljska savjetovališta djeluju u različitim gradovima, na primjer u Osijeku ("Bračno i obiteljsko

savjetovalište – Osijek“), Rijeci (“Obiteljsko savjetovalište Caritasa Riječke nadbiskupije”) itd.¹.

Partneri mogu svoj odnos unaprijediti i korištenjem usluga bračnog/partnerskog savjetovanja u različitim udrugama koje pružaju usluge savjetovanja. Na primjer, Savjetovalište za mlade i obitelj Udruge Breza nudi uslugu predbračnog i bračnog savjetovanja.² Također Psihološki centar TESA nudi usluge individualnog, partnerskog i obiteljskog savjetovanja.³ U okviru takvih udruga organiziraju se i različite edukacije namijenjene partnerima i roditeljima. Primjerice, Centar za edukaciju i savjetovanje organizira različite edukacije namijenjene unapređivanju partnerskog odnosa.⁴

U Hrvatskoj djeluju i različite udruge usmjerene na unapređivanje vještina komunikacije. Na primjer INTERO CENTAR za edukaciju, savjetovanje i nenasilno djelovanje organizira trening i vježbanje empatijske komunikacije, a u koji se mogu uključiti i partneri koji imaju poteškoća u komuniciranju.⁵

Na području Hrvatske djeluju centri za psihoterapiju i savjetovanje, a neki od njih pružaju i usluge bračne i partnerske terapije te seksualne psihoterapije⁶.

Nadalje, u Hrvatskoj partneri mogu koristiti i privatne usluge bračne i partnerske psihoterapije, no nažalost troškovi privatnih psihoterapijskih tretmana su za mnoge parove u Hrvatskoj preskupi.

Zaključno treba reći da usluge savjetovanja i terapije za parove za sada nisu u dovoljnoj mjeri dostupne u Hrvatskoj, a posebice je njihova dostupnost ograničena u manjim ili udaljenijim područjima. U novije vrijeme barijere vezane uz geografsku izoliranost sve više se prevladavaju uz pomoć provođenja psihoterapije i savjetovanja putem videopoziva.

¹ Ured hrvatske biskupske konferencije za život i obitelj, <https://obitelj.hbk.hr/popis-crkvenih-bracno-obiteljskih-savjetovalista-u-rh/>, pristupljeno 13.6.2022.

² Savjetovalište za mlade i obitelj, <https://breza.hr/savjetovaliste-za-mlade-i-obitelj/#>, pristupljeno 13.6.2022.

³ Tesa psihološki centar, <https://www.tesa.hr/>, pristupljeno 13.6.2022.

⁴ psihoEduca, <https://psihoeduca.com/o-nama/>, pristupljeno 13.6.2022.

⁵ Interocentar, <http://interocentar.hr/edukacije/>, pristupljeno 13.6.2022.

⁶ Centar za psihoterapiju i savjetovanje, <https://www.ivanagrabar.com/o-meni/>, pristupljeno 13.6.2022.

7. Zaključak

Obitelj predstavlja primarnu zajednicu u kojoj svako dijete oblikuje svoja prva iskustva izgradnje odnosa s drugima. Kvaliteta interpersonalnih odnosa u primarnoj obitelji u značajnoj mjeri utječe na razvojne ishode djece. Najbolji razvojni ishodi djece postižu se odrastanjem djece u zdravoj i poticajnoj obiteljskoj sredini, u kojoj roditelji prepoznaju i odgovaraju na adekvatan način na potrebe djeteta, pružaju mu osjećaj sigurnosti te njeguju kvalitetne odnose s djetetom.

Istraživanja pokazuju da mnoga djeca tijekom djetinjstva dožive brojne nepovoljne životne događaje. Ukoliko je dijete primorano odrastati u obiteljskoj sredini koja negativno utječe na njihov tjelesni, emocionalni i socijalni razvoj, to može proizvesti dugoročne negativne posljedice.

Najčešće istraživani nepovoljni životni događaji uključuju tjelesno zlostavljanje, seksualno zlostavljanje, emocionalno zlostavljanje, zanemarivanje te izloženost različitim nepovoljnim okolnostima u primarnoj obitelji. Dokazano je da ovakvi događaji negativno utječu i na formiranje partnerskih odnosa u odrasloj dobi, što može biti posljedica manjkave primarne socijalizacije i nekvalitetnog odnosa na relaciji roditelj-dijete, ali i usvojenih negativnih modela ponašanja u primarnoj obitelji koji dovode do međugeneracijskog prijenosa nasilja i drugih destruktivnih oblika ponašanja u partnerskom odnosu. Primjerice, istraživanja pokazuju da dijete usvaja obrasce ponašanja svojih roditelja, uključujući i načine rješavanja sukoba i međusobnog ophođenja te iste obrasce koristi u svom partnerskom odnosu. Jednako tako utvrđeno je da svjedočenje nasilju među roditeljima povećava vjerojatnost da će dijete u svom partnerskom odnosu koristiti agresivne postupke za rješavanje problema.

Poteškoće u uspostavi intimnosti u partnerskom odnosu kod osoba koje su odrasle u nepovoljnoj obiteljskoj sredini, mogu se objasniti teorijom privrženosti prema kojoj odnos s primarnim skrbnikom utječe na stvaranje unutarnjeg radnog modela sebe i drugih te na taj način stil privrženosti razvijen u odnosu s primarnim skrbnikom utječe na dinamiku budućih partnerskih veza. Za sve nepovoljne životne događaje karakteristično je skrbnikovo nekonzistentno podmirivanje djetetovih potreba što dovodi do razvoja nesigurnog stila privrženosti i poteškoća u interpersonalnim odnosima u odrasloj dobi.

Utjecaj nepovoljnih životnih događaja na samopoštovanje djeteta, njegovo mentalno zdravlje, izražavanje emocija, prepoznavanje emocija kod drugih, komunikaciju, intimnost, povjerenje u druge, emocionalnu regulaciju, dovodi do raznih poteškoća u partnerskom odnosu u odrasloj dobi, dok određena iskustva kao što je tjelesno zlostavljanje povećavaju vjerojatnost da dijete u odrasloj dobi i samo postane žrtva ili zlostavljač svog partnera.

Istodobna prisutnost više nepovoljnih životnih događaja nije rijedak slučaj te takva situacija dovodi do još značajnijih negativnih razvojnih posljedica za dijete. S druge strane, treba reći da i različiti zaštitni čimbenici, poput dostupnih formalnih i neformalnih izvora podrške izvan obitelji, mogu pridonijeti smanjenju negativnih učinaka nepovoljnih događaja i razvoju otpornosti kod osoba koje su im izložene.

Kako bi se prevenirao međugeneracijski prijenos loših obrazaca partnerskog i roditeljskog funkcioniranja te ojačala otpornost kod parova koji su susreću s različitim izazovima u svom odnosu, važno je osigurati mogućnost uključivanja parova u različite usluge namijenjenih unapređivanju kvalitete partnerskog odnosa. Partneri mogu unaprijediti svoj odnos i razriješiti poteškoće koristeći uslugu savjetovanja i terapije te druge usluge poput obiteljske medijacije, bračne edukacije i slično.

U procesu rada na sebi i unapređivanju kvalitete partnerskog odnosa neophodno je zagledati se duboko u sebe i svoju prošlost. Ponekad je potrebno suočiti se s činjenicom da djetinjstvo nije uvijek bilo bezbrižno i sretno, već da je bilo bolno i traumatično. Jedan od najvažnijih koraka koji vodi prema prihvaćanju sebe i oslobađanju kapaciteta za voljenje je oslobađanje od osjećaja krivnje i osvještavanje činjenice da odgovornost za negativna iskustva iz djetinjstva ne treba tražiti na osobnoj razini.

Literatura

1. Abell, S. i Ey, J. L. (2008). Domestic Violence: Its Impact on Children. *Clinical Pediatrics*, 47(4), 413–415.
2. Ajduković, M. (2001). Utjecaj zlostavljanja i zanemarivanja u obitelji na psihosocijalni razvoj djece. *Dijete i društvo*, 3(1-2), 59-75.
3. Babić, N. (2014). *Suvremeno djetinjstvo: teorijski pristupi, prakse i istraživanja*. Osijek: Filozofski fakultet.
4. Balcom, D. A. (1998). Absent Fathers: Effects on Abandoned Sons. *The Journal of Men's Studies*, 6(3), 283–296.
5. Barnett, W. O., Miller-Perrin, L. C. i Perrin, D. R.. (2010). *Family violence across the lifespan*. SAGE.
6. Beesley, D. i Stoltenberg, C. D. (2002.). Control, attachment style and relationship satisfaction among adult children of alcoholics. *Journal of Mental Health Counseling Alexandria*, 24(4), 281-298.
7. Benson, L. A., McGinn, M. M., i Christensen, A. (2012). Common Principles of Couple Therapy. *Behavior Therapy*, 43(1), 25–35.
8. Black, D. S., Sussman, S. i Unger, J. B. (2009). A Further Look at the Intergenerational Transmission of Violence: Witnessing Interparental Violence in Emerging Adulthood. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(6), 1022–1042.
9. Blažeka Kokorić, S. (2005). *Povezanost iskustava u primarnoj obitelji s obilježjima partnerskih odnosa*. Doktorska disertacija, Pravni fakultet u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada.
10. Blažeka Kokorić, S. (2006). Uloga roditeljske skrbi u formiranju stilova privrženosti djece u djetinjstvu i odrasloj dobi. *Dijete i društvo: časopis za promicanje prava djeteta*, 8(1), 63-87.
11. Blažeka Kokorić, S. i Stolf, G. (2021.). Povezanost između obilježja partnerskih sukoba s doživljajem emocionalnog sagorijevanja i procjenom budućnosti partnerske veze. *Nova prisutnost*, 19(2), 419-436.
12. Boullier, M. i Blair, M. (2018). Adverse childhood experiences. *Pediatric and Child Health*, 28(3), 132-137.
13. Brajša-Žganec, A (2003). *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
14. Buljan-Flander, G. i Ćosić, I. (2003). Prepoznavanje i simptomatologija zlostavljanja i zanemarivanja djece. *Medix: specijalizirani medicinski dvomjesečnik*, 9(51), 122-124.
15. Centar za psihoterapiju i savjetovanje. Posjećeno 13.6.2022. na mrežnoj stranici <https://www.ivanagrabar.com/o-meni/>.
16. Chauncey, S. (1994). Emotional concerns and treatment of male partners of female sexual abuse survivors. *Social Work*, 39(6), 669–676.
17. Corey, G. (2004). *Teorija i praksa psihološkog savjetovanja i psihoterapije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
18. Crawford, E. i Wright, M. O. (2007). The Impact of Childhood Psychological Maltreatment on Interpersonal Schemas and Subsequent Experiences of Relationship Aggression. *Journal of Emotional Abuse*, 7(2), 93–116.

19. Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing: Tehnička knjiga.
20. Edleson, J. L. (1999). Children's Witnessing of Adult Domestic Violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 14(8), 839–870.
21. Ellis, B. J., Bates, J. E., Dodge, K. A., Fergusson, D. M., John Horwood, L., Pettit, G. S. i Woodward, L. (2003). Does Father Absence Place Daughters at Special Risk for Early Sexual Activity and Teenage Pregnancy? *Child Development*, 74(3), 801–821.
22. Forward, S. (2021). *Otrovni roditelji*. Zagreb: Mozaik knjiga.
23. Glasser, W. (2004). *Teorija izbora: nova psihologija osobne slobode*. Zagreb: Alinea.
24. Gurman, A. S. (2011). Couple Therapy Research and the Practice of Couple Therapy: Can We Talk? *Family Process*, 50(3), 280–292.
25. Halford, W. K. i Snyder, D. K. (2012). Universal Processes and Common Factors in Couple Therapy and Relationship Education. *Behavior Therapy*, 43(1), 1–12.
26. Hughes, M. M. (1994). Using the couple relationship to address childhood sexual abuse. *The Family Journal*, 2(2), 114–121.
27. Interocentar. Posjećeno 13.6.2022. na mrežnoj stranici <http://interocentar.hr/edukacije/>.
28. Janković, J. (1995.) Teorijska promišljanja o obitelji. *Društvena istraživanja*, (4-5), 433-449.
29. Janković, J. (2008). *Obitelj u fokusu*. Zagreb: Etcetera
30. Kearns-Bodkin, J. N. i Leonard, K. E. (2008). Relationship Functioning Among Adult Children of Alcoholics. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 69(6), 941–950.
31. Kocijan-Hercigonja, D. i Hercigonja-Novković, V. (2009.). Djeca, mladi i nasilje u obitelji. *Medicus*, 18(2), 181-184.
32. Larsen, C. D., Sandberg, J. G., Harper, J. M. i Bean, R. (2011). The Effects of Childhood Abuse on Relationship Quality: *Gender Differences and Clinical Implications*. *Family Relations*, 60(4), 435–445.
33. Larson, J. H., i Lamont, C. (2005). The relationship of childhood sexual abuse to the marital attitudes and readiness for marriage of single young adult women. *Journal of Family Issues*, 26(4), 415–430.
34. Malinosky-Rummell, R. i Hansen, D. J. (1993). Long-term consequences of childhood physical abuse. *Psychological Bulletin*, 114(1), 68–79.
35. McCarthy, G. i Maughan, B. (2010). Negative childhood experiences and adult love relationships: the role of internal working models of attachment. *Attachment & Human Development*, 12(5), 445-461.
36. Mullen, P. E., Martin, J. L., Anderson, J. C., Romans, S. E. i Herbison, G. P. (1994). The effects of child sexual abuse on social, interpersonal and sexual function in adult life. *The British Journal of Psychiatry*, 165(1), 35–47.
37. Pećnik, N. (2001). Teorijski pristupi objašnjenju zlostavljanja i zanemarivanje djece (2001). *Dijete i društvo: časopis za promicanje prava djeteta*, 3(1-2), 33-57.
38. Pećnik, N. (2003). *Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
39. psihoEduca. Posjećeno 13.6.2022. na mrežnoj stranici <https://psihoeduca.com/o-nama/>.

40. Rees, C. (2008). The influence of emotional neglect on development. *Paediatrics and Child Health*, 18(12), 527-534.
41. Reynolds, J., Houlston, C. i Coleman, L. (2014). Understanding Relationship Quality. OnePlusOne.
42. Reyome, N. D. (2010). Childhood Emotional Maltreatment and Later Intimate Relationships: Themes from the Empirical Literature. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 19(2), 224–242.
43. Savjetovalište za mlade i obitelj. Posjećeno 13.6.2022. na mrežnoj stranici <https://breza.hr/savjetovaliste-za-mlade-i-obilj/#>.
44. Schiraldi, G.R. (2021.). *The adverse childhood experiences recovery workbook: Heal the hidden wounds from Childhood affecting your adult mental and physical health*. New Harbinger Publications.
45. Sesar, K. (2009). Spolno zlostavljanje djece. *Ljetopis socijalnog rada*, 16(3), 615-633.
46. Sesar, K. i Dodaj, A. (2014). Čimbenici rizika za nasilje u partnerskim vezama. *Socijalna psihijatrija*, 42(3), 162-171.
47. Sethi, B.B. (1982). A need for marriage counselling. *Indian Y Psychiatry*, 24(2), 99-100.
48. Snyder, D. K., Castellani, A. M., i Whisman, M. A. (2006). Current Status and Future Directions in Couple Therapy. *Annual Review of Psychology*, 57(1), 317–344.
49. Šimčić, P., Šentija Knežević, M. i Galić, R. (2019). Nepovoljni događaji u djetinjstvu i njihova povezanost sa psihosocijalnim aspektima života pojedinca u odrasloj dobi. *Ljetopis socijalnog rada*, 26(2), 185-211.
50. Štalekar, V (2010). Dinamika obitelji i prvi teorijski koncepti. *Medicina flumiensis*, 46(3), 242-246.
51. Tesa psihološki centar. Posjećeno 13.6.2022. na mrežnoj stranici <https://www.tesa.hr/>.
52. Ulloa, E. C., Hammett, J. F., Meda, N. A. i Rubalcaba, S. J. (2017). Empathy and Romantic Relationship Quality Among Cohabiting Couples. *The Family Journal*, 25(3), 208–214.
53. Unger, J. A. M. i De Luca, R. V. (2014). The Relationship Between Childhood Physical Abuse and Adult Attachment Styles. *Journal of Family Violence*, 29(3), 223–234.
54. Ured hrvatske biskupske konferencije za život i obitelj. Posjećeno 13.5.2022. na mrežnoj stranici <https://obilj.hbk.hr/popis-crkvenih-bracno-obiljskih-savjetovalista-urh/>
55. Waite, R. i Ryan, R. A. (2020). *Adverse childhood experiences. What Students and Health Professionals Need to know*. Routledge.
56. Walker, J., Baret, H., Wilson, G. i Chang, Y. (2010). Relationships Matter: Understanding the Needs of Adults (Particulary parents) Regarding Relationship Support. *London: Department of Children, Schools and Families*.
57. Watt, T. T. (2002). Marital and Cohabiting Relationships of Adult Children of Alcoholics. *Journal of Family Issues*, 23(2), 246–265.

